

Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om offentliga investeringar i energiinfrastruktur som en del av lösningen på klimatfrågorna**(yttrande på eget initiativ)**

(2022/C 486/10)

Föredragande: **Thomas KATTNIG**Medföredragande: **Lutz RIBBE**

Beslut av EESK:s plenarförsamling	20/01/2022
Rättslig grund	Artikel 52.2 i arbetsordningen Yttrande på eget initiativ
Ansvarig sektion	Sektionen för transporter, energi, infrastruktur och informations-samhället
Antagande av sektionen	7.9.2022
Antagande vid plenarsessionen	22.9.2022
Plenarsession nr	572
Resultat av omröstningen (för/emot/nedlagda röster)	162/7/8

1. Slutsatser och rekommendationer

1.1 Klimatkrisens konsekvenser drabbar Europa och världen hårt. De möjligheter som står till buds för att på ett verkningsfullt sätt anpassa sig till klimatförändringarna har visserligen ökat under de senaste åren, men experterna pekar på en otillräcklig mobilisering av medel, otillräckligt engagemang från medborgarnas och den privata sektorns sida samt brist på politiskt ledarskap.

1.2 För att tillgodose det ökande behovet av el och uppnå klimatmålen måste investeringarna i elnätet fördubblas till 55 miljarder euro per år och anslagen för att upprätta ren produktionskapacitet ökas till 75 miljarder euro per år. ⁽¹⁾ Mot denna bakgrund spelar offentliga investeringar i smarta och förnybara energisystem samt lagringsinfrastruktur en viktig roll för att trygga försörjningen, bekämpa energifattigdom, säkerställa överkomliga priser och skapa arbetstillfällen.

1.3 Europeiska ekonomiska och sociala kommittén (EESK) stöder kommissionens förslag om att påskynda och rationalisera tillståndsförfarandena för förnybar energi och att fastställa så kallade fokusområden för sådana projekt. Här finns en betydande potential för en snabbare energiomställning. Det är därför mycket viktigt att så konkret som möjligt fastställa vilka förenklingar som gäller i fokusområdena.

1.4 I den europeiska energilagstiftningen erkänns inte klimatskydd som ett mål för nätreglering. Till följd av detta har de nationella regleringsmyndigheterna svårt att skapa incitament för en omvandling, utbyggnad och modernisering av eldistributionsnäten som motsvarar kraven på klimatneutralitet.

1.5 När det gäller den framtida utformningen av energisystem och energiinfrastruktur har EESK vid upprepade tillfällen betonat att alla konsumenter – hushåll, företag och energigemenskaper – aktivt måste delta i utvecklingen av smarta energisystem och att incitament måste skapas för att det civila samhället ska kunna delta i energiomställningen, men även för att de ska bidra till finansieringen.

⁽¹⁾ Enligt elbranschorganisationen Eurelectric.

1.6 Andelen offentliga investeringar i teknik för ren energi som behövs för att fasa ut fossila bränslen är i EU lägre än i andra stora ekonomier, vilket äventyrar EU:s konkurrenskraft. Sedan avregleringen inleddes har elbolagens investeringar minskat. Denna minskning av investeringarna har lett till brister i försörjningen och hämmar den fortsatta utbyggnaden av förnybar energi. EESK stöder därför kommissionens förslag om att använda återhämtningsplanerna och faciliteten för återhämtning och resiliens samt ytterligare medel från Sammanhållningsfonden för regional utveckling och EU:s jordbrukspolitiska anslag för att genomföra REPowerEU-planen.

1.7 Utformningen och regleringen av marknaden måste anpassas till den nya verkligheten med de i framtiden dominerande förnybara energikällorna, inklusive mer decentraliserad produktion och ökad förbrukning på plats. De måste också skapa de nödvändiga förutsättningarna för de olika berörda aktörerna och säkerställa ett fullgott konsumentskydd. EESK välkomnar kommissionens avsikt att undersöka olika alternativ för att optimera elmarknadens utformning, och förespråkar starkt marknadsbedömningar för att analysera beteendet hos alla potentiella aktörer på energimarknaden och energimarknadens utformning. Under alla omständigheter understryker kommittén vikten av en heltäckande konsekvensbedömning innan förslag läggs fram.

1.8 EESK rekommenderar återigen att man tillämpar den gyllene regeln på offentliga investeringar för att trygga produktiviteten och den sociala och ekologiska grunden för framtida generationers välbefinnande.

1.9 Blandfinansiering som involverar privata investerare är ett alternativ enbart om det säkerställs att tilldelningen är transparent och att det inte uppstår några omotiverade merkostnader för det offentliga jämfört med offentlig finansiering. Det måste råda full transparens beträffande motiverade merkostnader. Det är mycket viktigt att man i sådana blandfinansieringsmodeller tydligt fastställer rättigheter och skyldigheter, klagor ansvarsfrågor och tillhandahåller ett effektivt och snabbt system för konfliktlösning för att undvika långsiktiga merkostnader och ogynnsamma ansvarsfrågor.

1.10 EESK understryker att den "rättvisa omställningen" inte bara är en fråga om att finansiera omställningen. Den omfattar också målet om att skapa anständigt arbete, goda arbetstillfällen och social trygghet samt upprätthålla de europeiska företagens konkurrenskraft, och förutsätter särskilda åtgärder på alla nivåer, särskilt regional nivå.

1.11 Kommittén är övertygad om att särskild uppmärksamhet bör ägnas åt fastställandet av nätutbyggnaden som ett överordnat allmänintresse, införandet av klimatskydd som ett regleringsmål och, mer allmänt, en bättre synkronisering i planeringen av förnybar energi och elnätet. Här är det absolut nödvändigt med konkreta EU-rättsliga bestämmelser.

1.12 Utvecklingen under det senaste årtiondet, utmaningarna med att bygga ut nätet, den massiva ökningen av energipriserna, risken för cyberangrepp och inte minst kriget i Ukraina visar tydligt vad det till syvende och sist handlar om: nämligen frågan om vem som i framtiden kommer att ha beslutanderätt över sådan central infrastruktur som energinätet. Det finns därför i första hand ett allmänintresse. Detta skulle logiskt sett innebära ett offentligt ägande som är underordnat det allmänna bästa och undanröjer befintliga ojämlikheter.

1.13 Frågan om fördelar och nackdelar med offentligt och privat ägande och/eller privat finansiering av energiinfrastruktur för en välfungerande energimarknad är utan tvekan viktig och bör undersökas i kommissionens planerade bedömning av alternativen för att optimera utformningen av energimarknaden. Resultaten av en sådan analys kan fungera som ett värdefullt beslutsverktyg för medlemsstaterna, som ansvarar för att besluta om offentligt eller privat ägande av energiinfrastruktur. EESK anser att el inte bara är en central strategisk resurs för hela EU:s ekonomi, utan också en kollektiv nytta. EESK uppmanar därför kommissionen att i detalj analysera inverkan och konsekvenserna av hela processen för att privatisera och liberalisera den europeiska energisektorn med avseende på dess stabilitet, försörjningens tillförlitlighet och elmarknadens funktion, och att på grundval av resultaten ge hela energisektorn en ny utformning, inbegripet alternativ för att stärka den nationella och den offentliga sektorns roll.

2. Bakgrund

2.1 Klimatkrisens konsekvenser drabbar redan flera miljarder människor världen över, men också ekosystem, såsom framgår av de senaste rapporterna från Mellanstatliga panelen för klimatförändringar (IPCC), och detta trots att temperaturökningen ännu inte har nått det mål på 1,5 grader som fastställdes i Paris. Vad som är särskilt problematiskt är att de system och grupper som kommer att drabbas hårdast av värme, torka, översvämningar, sjukdomar samt vatten- och livsmedelsbrist ofta har minst resurser för att hantera dem.

2.2 De möjligheter som står till buds för att på ett verkningsfullt sätt anpassa sig till klimatförändringarna har ökat under de senaste åren. De genomförda och planerade åtgärderna i många delar av Europa är dock inte tillfredsställande. Experterna pekar på en otillräcklig mobilisering av medel, otillräckligt engagemang från medborgarnas och den privata sektorns sida samt brist på politiskt ledarskap.

2.3 Att Europa för närvarande – till följd av kriget i Ukraina – snabbt ställer stora belopp till förfogande för militära ändamål ger upphov till farhågor för att det kommer att göra att finansiella medel binds, vilket kan leda till förseningar i klimatskyddet. EESK välkomnar därför de åtgärder och instrument som kommissionen tillkännagett i REPowerEU-planen ⁽²⁾ för att minska EU:s beroende av fossila bränslen, särskilt från Ryssland, genom att man vidtar energibesparingsåtgärder, påskyndar omställningen till förnybar energi, främjar diversifieringen av leverantörer och förenar sina krafter för att uppnå ett mer resilient energisystem och en verklig energiunion.

2.4 För att klimatmålen ska kunna uppnås måste kapaciteten för förnybar energi mer än fördubblas. I stora länder som Tyskland uppgår redan i dag kostnaderna för grön el som inte kan användas eller transporteras, och vars produktion måste begränsas, till flera hundra miljoner euro per år. Denna ekonomiska förlust kommer att öka många gånger om ifall elnäten och lagringskapaciteten inte byggs ut snabbt och man samtidigt förbättrar möjligheterna att använda elen direkt på plats. Det är viktigt att i nätplaneringen och nätregleringen anpassa utvecklingen av energinäten till klimatneutralitetsmålet. I detta sammanhang spelar distributionsnäten en avgörande roll, eftersom det är till dem som de flesta anläggningar för förnybar energi ansluts.

2.5 För att dessa krav ska kunna tillgodoses måste investeringarna i elnätet fördubblas till 55 miljarder euro per år och anslagen för att upprätta ren produktionskapacitet ökas till 75 miljarder euro per år ⁽³⁾. I detta sammanhang understryker EESK mervärdet av kommissionens förslag om snabba tillståndsförfaranden för projekt för förnybar energi och fastställandet av så kallade fokusområden för sådana projekt. Kommittén ställer sig positiv till att tillståndsförfarandena för förnybar energi påskyndas och rationaliseras. Särskild uppmärksamhet måste ägnas åt distributionsnäten, eftersom det är där som förnybar energi i allmänhet matas in.

2.6 Mot denna bakgrund spelar offentliga investeringar i smarta och förnybara energisystem en viktig roll för att trygga försörjningen, bekämpa energifattigdom, säkerställa överkomliga priser och skapa arbetstillfällen. Det råder inga tvivel om att den gröna omställningen i enlighet med den europeiska gröna given kommer att få en enorm inverkan på sysselsättningen inom koldioxidintensiva energisektorer. Samtidigt skapas många nya sysselsättningsmöjligheter genom en ändamålsenlig ökning av de offentliga investeringarna i klimatneutrala energisystem. Detta förutsätter ett motsvarande budgetutrymme genom en omformning av den finanspolitiska ramen, såsom EESK föreslog i sitt yttrande på eget initiativ "Att omforma EU:s finanspolitiska ram för en hållbar återhämtning och en rättvis omställning" från oktober 2021.

2.7 I den europeiska energilagstiftningen erkänns ännu inte klimatskydd som ett mål för nätreglering. Till följd av detta har de nationella regleringsmyndigheterna svårt att skapa incitament för en omvandling, utbyggnad och modernisering av eldistributionsnäten som motsvarar kraven på klimatneutralitet.

⁽²⁾ Planen REPowerEU, COM(2022) 230 final.

⁽³⁾ Enligt elbranschorganisationen Eurelectric.

2.8 När det gäller den framtida utformningen av energisystem och energiinfrastruktur har EESK vid upprepade tillfällen betonat att alla konsumenterna – hushåll, företag och energigemenskaper – aktivt måste delta i utvecklingen av smarta energisystem. Tyvärr har det bara avgetts löften men inte tagits några konkreta initiativ i detta avseende. Kommittén anser att incitament åentligen bör införas för att aktivera prosumenterna, gemenskaper för förnybar energi eller medborgarenergigemenskaper, så att det civila samhället kan delta i energiomställningen och konsumenterna får möjlighet att delta aktivt på marknaden. På så sätt kan man även minska problemet med de ständigt ökande kostnaderna för att produktionen av förnybara energikällor begränsas på grund av överbelastning av nätet.

2.9 EESK ser positivt på att EU:s regler om de transeuropeiska energinäten (TEN-E) anpassas bättre till den gröna givens mål, vilket i synnerhet inbegriper minskning av energisystemets koldioxidutsläpp, omställning till klimatneutralitet, utveckling av förnybar energi, energieffektivitet och förebyggande av risken för energifattigdom. Med tanke på att energinäten har en grundläggande roll för att upprätthålla balans och resiliens inom samt utveckla energisystemet anser EESK att förordningen tydligare bör inriktas på att integrera energisystemet, i syfte att främja alla former av koldioxidfri energi, och att alla former av desintegration bör förhindras. Mot denna bakgrund välkomnar vi rådets och Europaparlamentets initiativ att definiera distributionsnät som ett "överordnat allmänintresse", vid sidan av förnybar energi.

2.10 De aktuella prisökningarna belastar EU:s medborgare och företag. EESK beklagar att de politiska beslutsfattarna tidigare inte har omsatt dess uppmaning (*) om att minska det strategiska beroendet av otillförlitliga tredje parter i handling, utan att detta beroende tvärtom har ökat. Ryssland är den största exportören av olja, naturgas och kol till EU, och många kärnkraftverk är beroende av ryska bränslestavar och rysk teknik. Den rådande energipriskrisen skulle ha drabbat EU:s medborgare och företag betydligt mindre hårt om Europa redan hade minskat importen av fossila bränslen som utlovat. Kommittén välkomnar därför de insatser som beskrivs i REPowerEU-planen för att snabbt minska detta beroende, särskilt beroendet av Ryssland. EESK stöder EU-institutionernas och medlemsstaternas insatser för att på ett effektivt sätt ta itu med prisproblemet i enlighet med meddelandet från oktober 2021, meddelandet om elmarknaden COM(2022) 236 final samt den verktygslådan som erbjuds i den tillfälliga ramen för statligt stöd.

2.11 I den rådande situationen upprepar kommittén att det dock inte i första hand handlar om att diversifiera beroendena, utan om att så långt som möjligt uppnå strategiskt oberoende och självförsörjning på energiområdet. Förnybar energi och vätgas kommer att vara en drivkraft för utfasningen av fossila bränslen och bör i möjligaste mån produceras inom EU.

2.12 LNG utgör för närvarande ett kort- till medellångsiktigt substitut för rysk naturgas i vissa regioner, tillsammans med betydande energibesparingsåtgärder. På lång sikt är grön vätgas ett alternativ som är förenligt med klimatmålen om den finns tillgänglig i tillräckliga mängder och till ett rimligt pris. Om Europa inte självt kan producera hela den mängd gas behövs – vilket uppenbart är fallet när det gäller LNG, medan det i fråga om vätgas fortfarande är möjligt att uppnå importberoende – måste de rätta lärdomarna dras av den ryska katastrofen. När det gäller de resurser som ska ersätta rysk gas framhåller EESK att Europa måste vara särskilt försiktigt beträffande deras miljöpåverkan och nya beroenden av tredjeländer som inte delar europeiska värden såsom demokrati, respekt för de mänskliga rättigheterna och rättsstatsprincipen.

2.13 Andelen offentliga investeringar i teknik för ren energi som behövs för att fasa ut fossila bränslen är lägre i EU än i andra stora ekonomier, vilket äventyrar den globala konkurrenskraften. Dessutom varnar Europeiska revisionsrätten för att REPowerEU-strategin kanske inte kommer att kunna mobilisera tillräckligt med pengar. EESK stöder därför kommissionens förslag om att använda återhämtningsplanerna och faciliteten för återhämtning och resiliens samt ytterligare medel från Sammanhållningsfonden för regional utveckling och EU:s jordbrukspolitiska anslag för att genomföra REPowerEU-planen.

(*) EESK:s yttrande "Energipriser", EUT C 275, 18.7.2022, s. 80.

2.14 Konsekvenserna av kriget i Ukraina ses i vissa EU-medlemsstater och på EU-nivå som en slutgiltig impuls för ökat energiberoende och klimatneutralitet. EESK välkomnar detta. Bilden är dock blandad: En ökad användning av gasol och en tillbakagång till kol diskuteras och skulle kunna leda till ett bakslag i energiomställningen. Kommittén ställer sig kritisk till detta, men är medveten om att mångsidiga energiproduktionsmöjligheter på kort sikt bidrar till energitrygghet som en nödåtgärd. Utöver vind- och solkraft bör man därför dra nytta av det breda utbudet av koldioxidsnåla energikällor som ekonomiskt och miljömässigt passar in i ett energisystem. Samtidigt efterlyser EESK större ansträngningar för att miljöanpassa energisystemet.

2.15 Europeiska federationen för offentliganställdas förbund (Epsu) har offentliggjort en rapport⁽⁵⁾ som bekräftar att avregleringen av energisystemet har gett få svar på den pågående klimatkrisen. Den utbredda användningen av genomförbara alternativ till energikällor som släpper ut koldioxid har till största delen möjliggjorts med hjälp av omfattande offentliga subventioner och inte genom fri konkurrens på marknaden. Rapporten visar att åtagandena i Parisavtalet inte kommer att kunna fullgöras utan en ändring av den nuvarande energisystemsmodellen i Europa.

3. Allmänna kommentarer

3.1 På grund av de snabba klimatförändringarna och den rådande energikrisen behövs på kort sikt investeringar i infrastruktur för att uppnå målet om klimatneutralitet till 2050 och säkerställa energiförsörjningen. Samtidigt har energiprisökningen blottlagt energimarknadens brister. Man måste ställa grundläggande frågor om energins framtid som säkerställer en ren, ekonomiskt överkomlig och tillförlitlig energiförsörjning och rätten till energi. EESK framhåller uttryckligen att det brådskar med offentliga investeringar för att målet om energiberoende av import av rysk gas ska kunna uppnås, och stöder de åtgärder som kommissionen föreslår i REPowerEU-planen i detta avseende.

3.2 I detta sammanhang måste hänsyn tas till utformningen och regleringen av marknaden, skapandet av nödvändiga förutsättningar för enskilda aktörer samt stärkandet av ett fullgott konsumentskydd. Kommittén välkomnar kommissionens avsikt att undersöka olika alternativ för att optimera elmarknadens utformning, och noterar kommissionens analys av el- och gasmarknaderna, de åtgärder som föreslås för att ta itu med de höga energipriserna, förslagen om att förbättra energinäten och lagringskapaciteten samt de förnyade löftena om att förbättra marknadstillträdet för små aktörer (prosumenter) och säkerställa försörjningstryggheten.

3.3 Utformningen och regleringen av marknaden måste anpassas till den nya verkligheten med de i framtiden dominerande förnybara energikällorna, dvs. mer decentraliserad produktion och ökad förbrukning på plats. För detta måste dock de nödvändiga förutsättningarna för de enskilda aktörerna fortfarande skapas, och ett fullgott konsumentskydd måste säkerställas. Det behövs marknadsbedömningar för att analysera beteendet hos alla potentiella aktörer på energimarknaden och energimarknadens utformning. Under alla omständigheter understryker kommittén vikten av en heltäckande konsekvensbedömning innan förslag läggs fram. EESK påpekar att det finns ett akut behov av att bekämpa de höga elpriserna, inbegripet sammankopplingen av el- och gaspriserna, som har en negativ inverkan på medlemsstaternas ekonomier.

3.4 Frågan om i vilken utsträckning och med vilken marknadsutformning försörjningstrygghet kan uppnås med hjälp av marknadsbaserade medel har under lång tid skjutits åt sidan. I princip utlovar ett energisystem som bygger på (huvudsakligen inhemskt producerad) förnybar energi en hög nivå av försörjningstrygghet. Detta kommer dock inte att ske

⁽⁵⁾ "A Decarbonised, Affordable and Democratic Energy System for Europe".
https://www.epsu.org/sites/default/files/article/files/Going%20Public_EPSU-PSIRU%20Report%202019%20-%20EN.pdf.

av sig självt – en förutsättning för detta är den rätta lagstiftningsramen. Det är särskilt viktigt med smarta nät som sänder tydliga signaler till de många miljoner producenterna och konsumenterna så att de kan bete sig på ett systemvänligt sätt och därmed bidra till försörjningstryggheten.

3.5 När det gäller finansiering av infrastrukturprojekt har stränga finanspolitiska regler tidigare gång på gång visat sig vara det största hindret för den offentliga sektorn. Målet måste därför vara att undanta projekt som avser den europeiska gröna given, energioberoende och den digitala sektorn från all reglering som förhindrar sådana offentliga investeringar. EESK rekommenderar därför, i linje med sitt yttrande om att omforma EU:s finanspolitiska ram⁽⁶⁾, att man tillämpar den gyllene regeln för offentliga investeringar för att bevara produktiviteten och den sociala och ekologiska grunden för framtida generationers välbefinnande.

3.6 Blandfinansiering som involverar privata investerare är ett alternativ enbart om det säkerställs att tilldelningen är transparent och att det inte uppstår några omotiverade merkostnader för det offentliga jämfört med offentlig finansiering. Det måste råda full transparens beträffande motiverade merkostnader. I en rapport från Europeiska investeringsbanken konstateras att t.ex. offentlig-privata partnerskap inom vägtransport i Europa i genomsnitt var 24 % dyrare än liknande projekt med traditionell finansiering⁽⁷⁾. Det är mycket viktigt att man i sådana blandfinansieringsmodeller tydligt fastställer rättigheter och skyldigheter, klargör ansvarsfrågor och tillhandahåller ett effektivt och snabbt system för konfliktlösning för att undvika långsiktiga merkostnader och ogynnsamma ansvarsfrågor.

3.7 Kommissionen påpekar med rätta att offentliga investeringar kan och måste leda till att privata medel frigörs. REPowerEU tar emellertid inte upp refinansiering av offentliga medel. Att avveckla subventioner för fossila resurser är ett sätt att åstadkomma detta. Beskattning av exceptionella vinster, som härrör från den stora olje- och gaskrisen och uttrycks i enorma extra intäkter för i synnerhet stora oljebolag, är ett annat sätt. Kommittén befarar att energiföretagens extremt höga vinster, å ena sidan, och den ökande energifattigdomen till följd av de exploderande energipriserna, å andra sidan, utgör en farlig social cocktail. EESK föreslår att dessa vinster ska utjämnas med hjälp av beskattning och överföras som ekonomisk ersättning till energikonsumenter, såsom ekonomiskt svagare hushåll eller energiintensiva företag, och användas för att utöka produktionen av förnybar energi och bygga ut nödvändig nätinfrastuktur, i synnerhet eftersom det redan diskuteras eller har genomförts i vissa medlemsstater. För att inte avskräcka energiföretag från att investera i koldioxidsnåla lösningar anser EESK att beskattning av sådan art bör definieras mycket varsamt. EESK uppmanar kommissionen att utan ytterligare dröjsmål föreslå sådana åtgärder.

3.8 Syftet med infrastrukturen är först och främst att den fungerar och inte att den som ett mål i sig transporterar el från A till B och därmed genererar en stadig avkastning. Utvecklingen under det senaste årtiondet, utmaningarna med att bygga ut nätet, den massiva ökningen av energipriserna, risken för cyberangrepp och inte minst kriget i Ukraina visar tydligt vad det till syvende och sist handlar om: nämligen frågan om vem som i framtiden kommer att ha beslutanderätt över sådan central infrastruktur som energinätet. Det finns därför i första hand ett allmänintresse. Detta skulle logiskt sett innebära ett offentligt ägande som är underordnat det allmänna bästa och undanröjer befintliga ojämlikheter.

3.9 EESK understryker att den "rättvisa omställningen" inte bara är en fråga om att finansiera omställningen. Den omfattar också målet om att skapa anständigt arbete, goda arbetstillfällen och social trygghet samt upprätthålla de europeiska företagens konkurrenskraft, och förutsätter särskilda åtgärder på alla nivåer, särskilt regional nivå. Andra viktiga faktorer för en "rättvis omställning" är den offentliga sektorns aktiva och organiserande roll och säkerställandet av ett demokratiskt deltagande av arbetsmarknadens parter på alla nivåer.

⁽⁶⁾ Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén – Att omforma EU:s finanspolitiska ram för en hållbar återhämtning och en rättvis omställning, (EUT C 105, 4.3.2022, s. 11).

⁽⁷⁾ EIB 2006, "Ex ante construction costs in the European road sector: a comparison of public-private partnerships and traditional public procurement", Economic and Financial Report 2006/01, Blanc-Brude F., Goldsmith H. och Väilä T., https://www.eib.org/attachments/efs/efr_2006_v01_en.pdf.

3.10 Energinätet ingår i den kritiska infrastrukturen. Avbrott eller störningar i denna infrastruktur kan orsaka förödande försörjningsbrister och hota den allmänna säkerheten. Kritisk infrastruktur såsom transport och trafik, hälso- och sjukvård, finansväsendet och säkerhetsväsendet – för att bara nämna några få – befinner sig i Europa allt oftare i händerna på privata aktörer på grund av de senaste årtiondenas liberaliserings- och privatiseringsvåg. Detta är problematiskt eftersom sektorerna är sammanlänkade och en sektors sårbarhet minskar eller utgör ett hinder för den övriga kritiska infrastrukturens funktionsförmåga (kaskadeffekt). Å ena sidan är detta ömsesidiga beroende svårt att uppskatta, å andra sidan ligger det i allmänhetens intresse att trygga funktionsförmågan. I synnerhet i händelse av störningar på marknaden eller en katastrof är det av avgörande betydelse att offentliga samordnande organ med beslutanderätt har åtkomst för att säkerställa en rumsligt samordnad resiliens. Dessa risker är särskilt stora när det gäller el. En modern civilisation på 2000-talet är i praktiken otänkbar utan el, och omfattande strömbrott skulle leda till att samhället i dess helhet bryter samman.

3.11 Med tanke på att byggnader står för omkring 40 % av energiförbrukningen i Europa är en smart sammankoppling av ny teknik, ändamålsenliga renoveringar och främjande av nya modeller för medborgardeltagande särskilt viktig för energiomställningen och en ökad energieffektivitet i bostadssektorn. Direktivet om den inre marknaden för el främjar konsumenternas deltagande i produktionen av förnybar el och utgör en viktig grund för acceptansen för decentraliserad energiproduktion. I detta sammanhang är harmonisering viktig för hela det europeiska området så att så många hushåll som möjligt i Europa kan delta i energiomställningen. Koncept såsom energidelning och medborgarenergi i allmänhet erbjuder ändamålsenliga möjligheter att använda energinät för småskalig, efterfrågestyrd och nätavlastande försörjning.

3.12 EESK bekräftar sin ståndpunkt att målet är att minska utsläppen så mycket som möjligt till lägsta möjliga socioekonomiska kostnad. Kommittén rekommenderar att man kombinerar instrument som är förenliga med en välreglerad marknad och vid behov lagstiftningsåtgärder, inklusive finansiella instrument med stöd av den fleråriga budgetramen och återhämtningsinstrumentet NextGenerationEU, för att bidra till en effektivare energimiljö. Det måste dock också stå klart att där det på grundval av en noggrann analys finns välgrundade tecken på ett befintligt eller hotande marknadsmisslyckande måste det offentliga vidta avhjälpande åtgärder, t.ex. genom investeringar eller marknadsingrepp.

4. Särskilda kommentarer

4.1 Vid investeringar i energiinfrastruktur handlar det om att främja försörjningstryggheten och utbyggnaden av förnybar energi på ett snabbt, effektivt och kostnadseffektivt sätt i konsumenternas och ekonomins intresse. I detta sammanhang handlar det om en avgörande fråga, nämligen vem som i framtiden kommer att ha beslutanderätt över sådan central infrastruktur som energinätet och lagringsinfrastrukturen. Sedan avregleringen inleddes har elbolagens investeringar minskat. Denna minskning av investeringarna i nät och produktion har lett till brister i försörjningen och hämmar den fortsatta utbyggnaden av förnybar energi.

4.2 Ur ekonomisk synvinkel uppstår frågan om varför ett energinät som är attraktivt för investerare eftersom det utgör en tillförlitlig investering inte också skulle vara attraktivt för staten. Privata företags årliga utdelningar skulle, om energinätet var i offentlig ägo, kunna återinvesteras i allmänhetens intresse och skulle avlasta de offentliga finanserna. Detta inte minst eftersom det i fråga om vissa delprivatiseringar tidigare redan har visat sig att offentligt ägande skulle ha varit bättre enbart av ekonomiska skäl. Flera medlemsstater använder redan offentliga eller halvoffentliga strukturer. Samtidigt finns det en tendens till återkommunalisering. Frågan om fördelar och nackdelar med offentligt och privat ägande och/eller privat finansiering av energiinfrastruktur för en välfungerande energimarknad är utan tvekan viktig och bör undersökas i kommissionens planerade bedömning av alternativen för att optimera utformningen av energimarknaden. Resultaten av en sådan analys kan fungera som ett värdefullt beslutsverktyg för medlemsstaterna, som ansvarar för att besluta om offentligt eller privat ägande av energiinfrastruktur.

4.3 Mot denna bakgrund blir lokal och regional energiförsörjning och återkommunalisering av allmännyttiga företag allt viktigare, särskilt i samband med decentraliseringsstrategier. I detta sammanhang spelar offentliga investeringar en avgörande roll för decentraliserad energiproduktion på kommunnivå. Andra finansieringsmöjligheter, såsom direkt finansiering genom fonder, bör undersökas. Tak på offentliga byggnader är särskilt väl lämpade för att tillhandahålla hela kvarter billig solenergi.

4.4 I vissa medlemsstater ges ekonomiska incitament för att påskynda utbyggnaden av solcellsanläggningar. Österrike, Belgien, Litauen, Luxemburg och Spanien begär i en skrivelse till kommissionen att det på vissa villkor ska bli obligatoriskt med solcellsanläggningar på förvaltningsbyggnader, stormarknader, platta tak och industrianläggningar. Solcellsanläggningar bör också bli normen för nya och renoverade hus. De uppmanar kommissionen att ställa mer pengar från EU:s budget till förfogande för utbyggnaden. Kommittén ställer sig positiv till denna idé, och uppmanar kommissionen att analysera vilka investeringar, bestämmelser och åtföljande åtgärder, t.ex. forskning och utveckling, som krävs för att främja utbyggnaden av solcellsanläggningar samt produktionen av dem i EU.

4.5 Energi som en kollektiv nytthet: I detta sammanhang hänvisar EESK till genomförandet av unionens gemensamma värden när det gäller tjänster av allmänt ekonomiskt intresse i den mening som avses i artikel 14 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget), vilka fastställs i protokoll nr 26 om tjänster av allmänt intresse till EU-fördraget och EUF-fördraget. På detta sätt skulle man kunna öka effektiviteten och överkomligheten samt förhindra marknadsmisslyckanden.

4.6 Den rådande energikrisen belyser energins särskilda betydelse som en samhällsrelevant nytthet. Utöver bevarandet av goda arbetstillfällen och sysselsättning blir kopplingen mellan sociala och miljömässiga aspekter tydlig. Offentligt ägande kan säkerställa demokratisk kontroll, offentliga investeringar, försörjningstrygghet och en rättvis fördelning av kostnaderna för energisektorns omställning till förnybara energikällor.

4.7 För att undvika felaktiga och dåliga investeringar måste man undanröja de oklarheter och inkonsekvenser som råder kring de väsentliga strukturerna i det nya energisystemet, marknadsarkitekturen, marknadsrollerna och marknadsreglerna, och framför allt utan dröjsmål undanröja de sociala konsekvenserna för arbetstagare och konsumenter. En rättvis fördelning av investeringsbördan spelar en central roll i detta sammanhang, liksom en rättvis fördelning av eventuella vinster. Hur investeringsbehovet kan tillgodoses och lönsamheten säkerställas hör till de viktiga frågor som måste besvaras för att man ska kunna sörja för en optimalt fungerande energimarknad på lång sikt. EESK tar del av slutsatserna från Acers studie och meddelandet om el- och gasmarknaden i detta avseende, och välkomnar kommissionens avsikt att bedöma elmarknaden.

4.8 En viktig aspekt i samband med energiomställningen kommer att vara samordning och organisation mellan importörer, regionala nätoperatörer, medborgarenergiföretag, egenförbrukare och energigemenskaper som använder sin el lokalt samt lagringsföretag och leverantörer.

Bryssel den 22 september 2022.

Christa SCHWENG
*Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs
ordförande*

BILAGA

Följande ändringsförslag avslogs under debatten, men fick minst en fjärdedel av de avgivna rösterna:

Punkt 2.9**Ändra enligt följande:**

Sektionens yttrande	Ändringsförslag
<p>EESK ser positivt på att EU:s regler om de transeuropeiska energinäten (TEN-E) anpassas bättre till den gröna givens mål, vilket i synnerhet inbegriper minskning av energisystemets koldioxidutsläpp, omställning till klimatneutralitet, utveckling av förnybar energi, energieffektivitet och förebyggande av risken för energifattigdom. Med tanke på att energinäten har en grundläggande roll för att upprätthålla balans och resiliens inom samt utveckla energisystemet anser EESK att förordningen tydligare bör inriktas på att integrera energisystemet, i syfte att främja alla former av koldioxidfri energi, och att alla former av desintegration bör förhindras. Mot denna bakgrund välkomnar vi rådets och Europaparlamentets initiativ att definiera distributionsnät som ett "överordnat allmänintresse", vid sidan av förnybar energi.</p>	<p>EESK ser positivt på att EU:s regler om de transeuropeiska energinäten (TEN-E) anpassas bättre till den gröna givens mål, vilket i synnerhet inbegriper minskning av energisystemets koldioxidutsläpp, omställning till klimatneutralitet, utveckling av förnybar energi, energieffektivitet och förebyggande av risken för energifattigdom. Med tanke på att energinäten har en grundläggande roll för att upprätthålla balans och resiliens inom samt utveckla energisystemet anser EESK att förordningen tydligare bör inriktas på att integrera energisystemet, i syfte att främja alla former av koldioxidfri energi, inbegripet kärnkraft, och att alla former av desintegration bör förhindras. Mot denna bakgrund välkomnar vi rådets och Europaparlamentets initiativ att definiera distributionsnät som ett "överordnat allmänintresse", vid sidan av förnybar energi.</p>

Motivering

Kärnenergiproduktion spelar och kommer att fortsätta spela en viktig roll inom det breda spektrumet av utsläppsnål teknik, vilket kommissionsordförande Ursula von der Leyen nyligen framhållit i ett antal anföranden.

Resultat av omröstningen:

Röster för: 44
 Röster emot: 109
 Nedlagda röster: 14